

Е. К. Мусаєв,
аспірант, РВНЗ "Кримський інженерно-педагогічний університет"

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АПК РЕГІОНУ

FORMATION OF INNOVATIVE MECHANISM OF MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT
AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF THE REGION

Розглянуто систему взаємодії учасників інноваційного механізму управління розвитком АПК регіону, схематично представлена система управління інноваційною діяльністю АПК регіону і на основі цього запропоновано формування інноваційного механізму управління розвитком АПК в АР Крим.

A system of interaction among participants of innovative mechanism of management of the development agroindustrial complex in the region, schematically represented system of the management of innovative activity and agroindustrial complex of the region on the basis of the proposed of innovative mechanism of management of the development agroindustrial complex to the Crimea.

Ключові слова: інноваційний розвиток, агропромисловий комплекс, інноваційний механізм управління розвитком АПК, система взаємодії учасників інноваційного механізму управління розвитком АПК регіону, інвестиційна активність.

Key words: innovative development, agroindustrial complex, innovative mechanism of management of the development agroindustrial complex, the system of interaction among participants of innovative mechanism of management of the development agroindustrial complex in the region, investment activity.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

В Україні та АР Крим відсутній дієвий механізм інвестування масштабних науково-технологічних змін. Державні інноваційні програми часто не забезпечують досягнення конкретних кінцевих результатів. Міністерства, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади та самоврядування не мають достатніх коштів для інноваційної трансформації відповідних галузей, а недержавні комерційні структури не зацікавлені у здійсненні довгострокових проєктів, які б забезпечували базові технологічні зміни.

Перспективним напрямом вирішення проблем у сфері АПК є перехід вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку [1; 2]. За відносно короткий термін слід побудувати такий механізм організації науково-дослідних робіт та інноваційної діяльності АПК, який би поєднав у собі елементи ринкової економіки та гнучкі важелі державного регулювання, сприяв би підвищенню якісних характеристик вітчизняного науково-технологічного потенціалу до рівня стандартів розвинених країн, інтенсифікації процесу опанування новими науковими знаннями, технологіями та їх практичним використанням.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання сучасного й майбутнього інноваційного розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки досліджуються у роботах таких науковців, як П.Т. Саблук [7], Ю.Я. Лузан [4], В.А. Цибок [3], О.А. Козаченко [5], А.Є. Данкевич [8], В.П. Рябоконь [2]. Незважаючи на це, ряд аспектів цієї актуальної проблеми у нових економічних умовах залишаються недостатньо вивченими й потребують глибших досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розробка і обґрунтування формування інноваційного механізму управління розвитком агропромислового комплексу АР Крим.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Управління регіональною інноваційною діяльністю АПК складає невід'ємну частину цілісної системи управління ринковою економікою регіону і розглядається в рамках загального реформування системи управління національною економікою країни. Одним з першочергових завдань побудови інноваційного механізму управління розвитком АПК регіону має стати створення на державному та регіональному рівнях правового й економічного механізмів управління розробки і впровадження новітніх технологій та інновацій в практичну діяльність.

Правовий механізм забезпечення інноваційної діяльності АПК АР Крим передбачає:

1) законодавче закріплення джерел фінансування розвитку інноваційної діяльності АПК регіону, формування республіканських інноваційних програм АПК, антимоніпольні заходи в регіональній науково-дослідній роботі;

2) використання правових засобів для підвищення престижу і якості наукової праці, особливо рядових науковців;

3) розробка правового забезпечення науково-технічної діяльності окремих громадян, в тому числі створення можливостей для ініціативного формування малих організацій на основі інтелектуальної власності;

4) створення правового забезпечення організації і функціонування різних наукових центрів, міжгалузевих науко-

во-технічних комплексів, науково-виробничих об'єднань, асоціацій у сфері інноваційної діяльності АПК;

5) створення правового забезпечення управління регіональними інноваційними програмами в сфері АПК, оптимізація відносин головної організації і співвиконавців, визначення правового положення керівників програми проекту;

6) удосконалення законодавства про винахідницьку діяльність та захист інтелектуальної власності;

7) встановлення порядку створення і функціонування інноваційних фондів, організація конкурсів, проведення наукових експертиз;

8) розробка правових основ інформаційної політики, забезпечення реалізації на ринку інформаційного продукту, формування законодавства про інформатизацію суспільства;

9) удосконалення правотворчого процесу в сфері інноваційної діяльності регіону, підвищення юридичної сили нормативних актів, скорочення законодавчої нормотворчості.

Економічна частина механізму сприяння впровадженню технологій та інновацій в АПК АР Крим передбачає:

1) формування економічної політики регіону щодо використання новітніх технологій, напрямів і пріоритетів, а також їх підтримки;

2) визначення реальних і перспективних джерел фінансових ресурсів, необхідних для реалізації передбачених напрямів розробки та використання новітніх технологій: централізоване фінансування, державна підтримка; зовнішні та внутрішні інвестиції; кошти сектора домашніх господарств (населення); кошти банківської та фінансової системи (кредити, вільні кошти); інші джерела фінансових ресурсів;

3) розробка конкретних, відповідних етапам інноваційного процесу — економічних і правових прийомів для стимулювання використання вже наявних, а також створення та впровадження перспективних технологій (через податки, кредити, відсотки, бюджет, ціни, мита, субсидії тощо);

4) огляду на важливе місце матеріальних і трудових ресурсів у ресурсному забезпеченні створення новітніх технологій пропонується передбачати:

— прогнозний обсяг матеріальних ресурсів регіону, що дозволить визначити внутрішні та зовнішні матеріальні ресурси, на які слід розраховувати в майбутньому при розробці та використанні новітніх технологій;

— підготовку та перепідготовку необхідних кадрів, які би відповідали потребам створення теоретичних основ розробки новітніх технологій, їх впровадження і практичне використання для виробництва нових товарів і надання послуг.

Реалізація ефективної інноваційної політики в сфері АПК АР Крим потребує певного вдосконалення організаційної структури управління у сфері науково-дослідної та інноваційної діяльності.

Основні заходи мають бути спрямовані на реформування функцій центральних та місцевих органів виконавчої влади та самоврядування, забезпечення структурної повноти їх повноважень, більш чітко визначення завдань і прав, механізму координації їх взаємодії між собою та з іншими органами влади.

За умови вирішальної ролі функціональних управлінь Ради міністрів АРК, Міністерства аграрної політики та продовольства АРК, Міністерства економічного розвитку та торгівлі АРК та виконавчих комітетів необхідно створити спеціалізовані управління чи відділи з питань науково-технологічного та інноваційного розвитку. Головним завданням даних управлінь і відділів є розроблення та реалізація єдиної науково-технологічної політики відповідної галузі, здійснення функцій державного замовника в частині використання коштів державного та місцевого бюджету, що надаються на підтримку науково-технічного розвитку галузей, та функцій розпорядника галузевих фондів, проведення експертизи економічної ефективності інноваційних проектів, організація і проведення моніторингу інновацій-

ної діяльності підприємств та установ своєї галузі незалежно від їх підпорядкованості.

Для ефективного поєднання ринку із системою інноваційної діяльності необхідно здійснити чітке структурне розмежування наукового потенціалу на комерційну і неприбуткову частини: неприбуткова охоплює науку, пов'язану з безприбутковим приростом наукових знань, комерційна — прикладні дослідження і розроблення нових технологій і продуктів. Сприятливі умови розвитку недержавного сектора у сфері науково-технологічної та інноваційної діяльності мають створюватись за рахунок не приватизації державних структур, а створення нових приватних інститутів, науково-технічних фірм, лабораторій тощо.

Невід'ємною частиною державної інноваційної політики є створення умов для розширення сфери та масштабів попиту, пропозицій і розповсюдження науково-технічних знань в АПК, трансферу інноваційних розробок у виробництво.

В умовах ринкових відносин механізм управління інноваційною діяльністю АПК регіону має свою специфіку і повинен виступати основним елементом економічної політики місцевих органів влади. Цей механізм полягає у вирішенні наступних важливих завдань:

1) створення необхідних передумов для швидкого і ефективного впровадження технічних новинок у всі ланки сільського господарства регіону, забезпечення її структурно-технологічної перебудови;

2) створення і розвиток стратегічного науково-технічного потенціалу з пріоритетних напрямів розвитку;

3) створення необхідних матеріальних умов для розвитку кадрового потенціалу науки і техніки, запобігання його відтоку за кордон.

В основу інноваційного механізму управління розвитком АПК регіону необхідно покласти стратегію випереджаючого техніко-економічного розвитку з концентрацією існуючого потенціалу на ключових ділянках нового технологічного укладу. До її основних елементів відносяться: вибір, оцінка і стимулювання пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; програмно-цільові методи планування інноваційної діяльності; випереджаючий розвиток фундаментальних досліджень; розвиток системи безперервної освіти та забезпечення можливості її своєчасного пристосування до завдань інноваційної діяльності; створення сприятливих умов для різних форм інтеграції науки та виробництва.

Стратегічні цільові орієнтири інноваційного механізму управління розвитком АПК республіки при цьому служать основою для ефективно-структурно-інвестиційної політики галузі, яка передбачає перерозподіл ресурсів із застарілих і традиційних виробництв у новітні, здатні забезпечити багаторазове підвищення продуктивності праці, ресурсозбереження і на цій основі — нову якість життя людей.

З метою стимулювання і розвитку інноваційної агропромислової діяльності АР Крим необхідно виробити конкретний інноваційний механізм управління розвитком АПК регіону, який би містив систему взаємодії учасників даного механізму, що є найбільш актуальними для нинішнього стану економіки та науки (рис. 1).

Запропонована система учасників інноваційного механізму управління розвитком АПК регіону, заснована на взаємодії органів, підприємств і підрозділів, включаючи вищі навчальні заклади, характерна наявністю окремих інноваційних підрозділів і служб, орієнтованих на науково-технічний розвиток.

Структурний аспект полягає у формуванні організаційних форм і структур управління інноваційною діяльністю агропромислового комплексу республіки у взаємодії з регіональною інноваційною системою. Розглядаються форми і типи науково-виробничих утворень на базі об'єднання і комбінування підприємств, форми взаємодії наукових і виробничих підприємств на базі зовнішньої і внутрігалузевої кооперації, форми власності і господарювання нових утворень, схеми структур управління, ступінчастості ієрархії управління, поєднання і взаємодії горизонтальних

і вертикальних зв'язків, розвиток соціальних форм організацій (концентрації, спеціалізації, комбінуння і кооперації), форми контрактних відносин.

Функціональний аспект є сукупністю і взаємодією функцій управління при здійсненні інноваційних процесів, розвитку системи і ухвалення рішень для виконання поставленої мети. До функцій слід віднести: організацію, планування, облік, контроль і регулювання. Можливе включення у функції управління: аналіз, нормування, стимулювання і інше, залежно від суб'єктивності побудови системи управління.

Інформаційний аспект управління включає схему руху і обробки інформації від суб'єкта до об'єкту управління. Інформаційний аспект відображає форми вхідної, проміжної і вихідної інформації, технічні засоби і способи передачі інформації, форми кодування інформації, технічні засоби обробки інформації, моделювання ухвалення рішень, критерії, обмеження для вибору рішень.

Інноваційний механізм управління розвитком сільськогосподарського виробництва, його методи, інструменти та принципи мають спонукати суб'єктів аграрних відносин до реалізації внутрішньо мотивованої, економічно відповідальної поведінки за результати діяльності, опанування категоріями ринкової економіки та відповідним стилем господарювання з урахуванням різних комбінацій факторів виробництва, прогнозованого стану внутрішнього й зовнішнього продовольчого ринків, пріоритетного підходу до інноваційно-інвестиційного розвитку [3].

Отже, відсутність синхронності, недотримання системності й комплексності при взаємодії усіх елементів механізму державного регулювання АПК, порушення його принципів, застосування суперечливих інструментів і методів (не сумісних із ринковою економікою), невикористання інноваційних підходів, недооцінка важливості суб'єктивних чинників та соціального наповнення реформ є однією з основних причин неефективності АПК в період фінансової нестабільності. Інституційна система кризового періоду повинна передбачати конструювання такого інноваційного механізму управління розвитком АПК АР Крим, який визначає роль і місце регіону в системі соціально орієнтованої ринкової економіки.

Функціонування інноваційного механізму управління розвитком агропромислового комплексу АР Крим має бути спрямовано на розв'язання ключових взаємозв'язаних завдань:

- продовольче забезпечення і продовольча незалежність регіону і держави;
- розвиток сільських територій та спрямування аграрного потенціалу на задоволення потреб населення;
- інтегрування АР Крим і України у світовий продовольчий ринок з розширенням участі у розв'язанні проблем світового продовольчого забезпечення.

Втілення наукових напрацювань у практичну діяльність та надання їм прикладного характеру забезпечило певне удосконалення інноваційного механізму розвитку агропромислового виробництва. Дослідженням визначено, що відсутність на сучасному етапі системного гармонійного поєднання важелів й інструментів є основною причиною недосконалості даного механізму забезпечення ефективного розвитку АПК, який повинен постійно удосконалюватися з урахуванням стану справ в аграрному секторі, потреб і викликів суспільства та світових тенденцій.

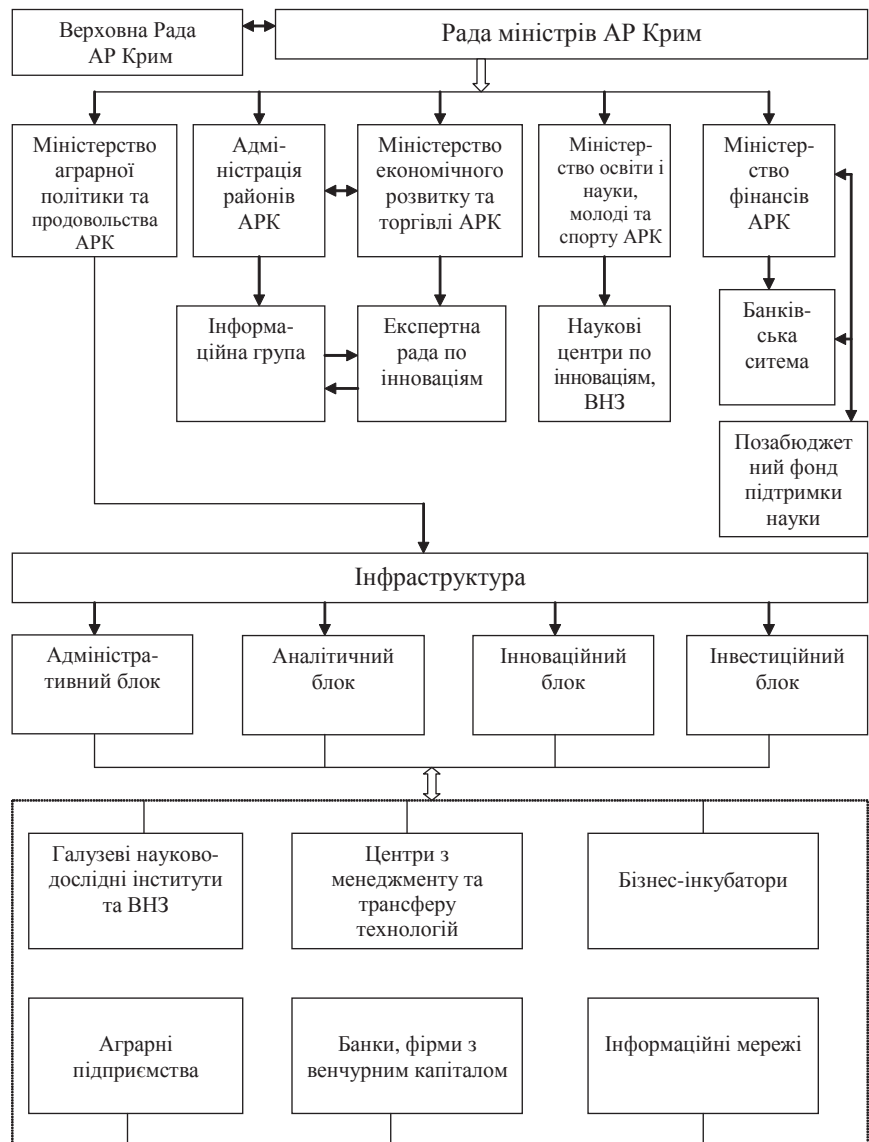

Рис. 1. Система взаємодії учасників інноваційного механізму управління розвитком АПК регіону

Формування системи організаційних і економічних важелів та інструментів забезпечення розвитку АПК регіону на сучасному етапі має бути спрямовано на введення інновацій і максимальне використання наявного аграрного потенціалу республіки, де є багато невикористаних резервів.

На нашу думку, резерви тут слід шукати, передусім, на основі застосування інноваційних системних важелів й інструментів, які створюють сприятливі умови для розвитку агропромислового виробництва [4].

У дослідженні пропонується схема управління інноваційною діяльністю АПК регіону, наведена на рисунку 2.

Реалізація завдань управління залежить від управлінських рішень, прийнятих на вищому державному рівні, тому запропонована схема не передбачає його модельну підтримку.

Для реалізації управління інноваційною діяльністю АПК регіону пропонується оцінки інноваційного потенціалу та результатів інноваційної діяльності підприємств та регіону. Оскільки, як було сказано вище, серед множини управлінських впливів щодо здійснення інноваційної діяльності регіону найбільш діючими є фінансові впливи, реалізація яких забезпечується розробкою моделей стимулювання інноваційної діяльності підприємств та регіонів, на основі яких формується вектор стимулювання інноваційної діяльності відповідно до вектору пріоритетних інноваційних проектів АПК регіону, що визначаються за допомогою запропонованої моделі вибору інноваційних проектів. Реа-

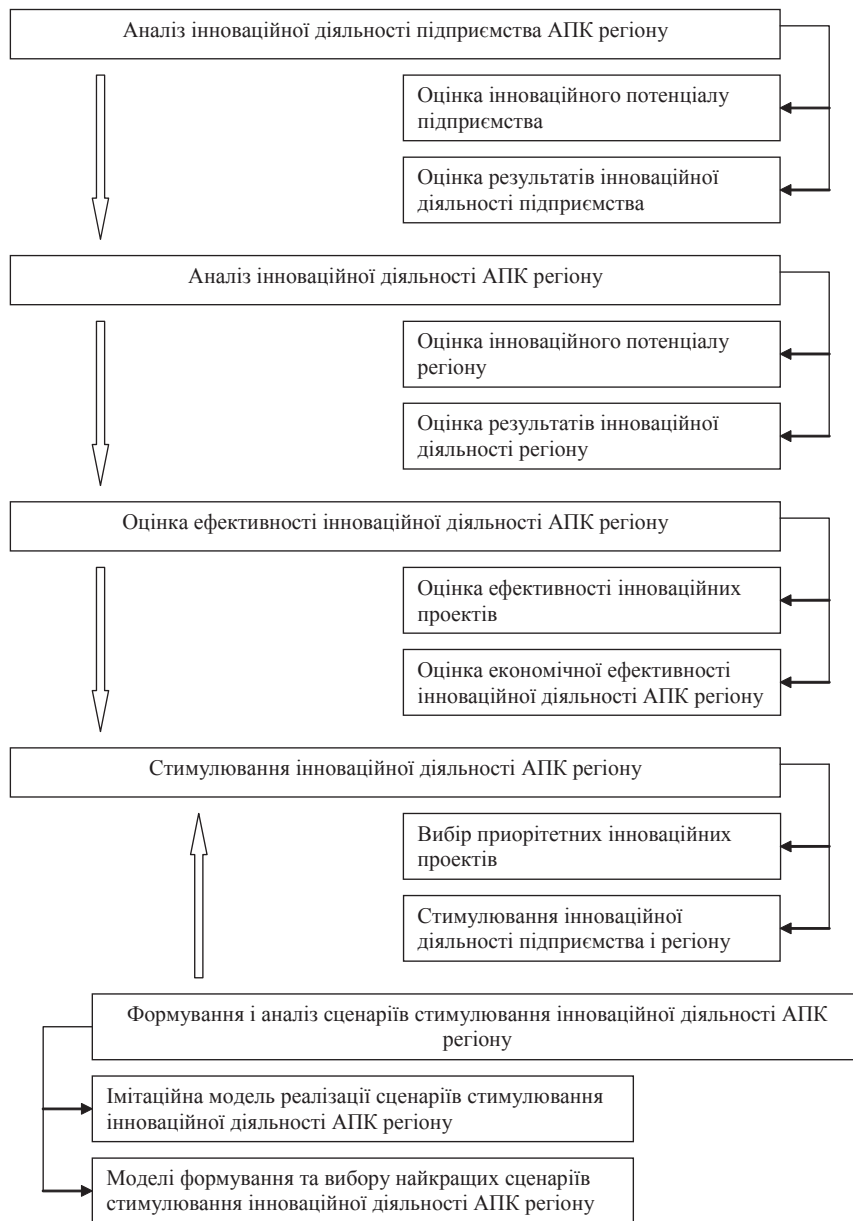

Рис. 2. Схема управління інноваційною діяльністю АПК регіону

лізація блоку прийняття рішень забезпечується шляхом розробки сценаріїв стимулювання інвестиційної діяльності АПК регіону на основі імітаційної моделі та вибору найкращих сценаріїв стимулювання інвестиційної діяльності АПК регіону.

Необхідність формування інноваційного механізму управління розвитком АПК АР Крим обґрунтована, але невизначеним залишається питання про роль кожного рівня управління в інноваційному розвитку регіону. Кожен суб'єкт управління зобов'язаний внести свій внесок, виконати свої повноваження й відповідати за виконану роботу. Однак повноваження повинні базуватися на органічно пов'язаних, властивих даному рівню управління функціях — завданнях органа управління [5; 6].

Кожен рівень управління виникає об'єктивно. В основі об'єктивізації виділення рівнів управління лежать два протилежно спрямованих процеси: делегування повноважень центру нижчим рівням та об'єднання, кооперація людей, первинних виробничих і соціальних осередків і навіть держав, з метою виділення загальних функцій, централізоване виконання яких в даних історичних умовах стає більш доцільним й ефективним. Найважливішою функцією місцевих органів влади виділяємо створення сприятливого інноваційного середовища, чого, на наш погляд, не достить.

З метою підвищення конкурентоздатності продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках, переходу на нові форми розв'язання економічних, екологічних і соціальних проблем регіону, необхідне вироблення відповідальної регіональної політики стосовно управління і розвитку інноваційної діяльності АПК, активізації взаємодії регіональних і державних органів управління.

Інноваційний механізм управління розвитком АПК регіону має реалізовувати функції управління та складатися з двох підсистем (рис. 3): управляюча підсистема — система управління (що здійснює функції управління); керована підсистема — об'єкт управління.

Важливою особливістю інноваційного механізму управління розвитком АПК регіону є всебічна підтримка з боку держави фундаментальних досліджень в наукових організаціях та місцевих університетах. Вона досягається таким чином (рис. 3).

1. Запровадження нової політики в сфері відбору, підготовки і використання кадрів для науки. Необхідно сформувати таку систему пошуку і відбору талановитої молоді, наукових кадрів, яка би забезпечувала розвиток спеціалізованих шкіл із науковим уклоном для найбільш обдарованих дітей, надання можливості випускникам цих шкіл отримувати індивідуальну освіту у вищих навчальних закладах, у т.ч. за кордоном із подальшим стажуванням в провідних наукових і дослідних центрах; створити для наукових кадрів зовнішні стимули, які би формували внутрішню потребу в отриманні нових знань, підвищенні свого професійного і освітнього рівня.

2. Формування і реалізація в сфері інноваційної діяльності програми зміни державної статистики, спрямованої на підвищення її достовірності, повноти, оперативності та гнучкості. Вона передбачає: — класифікацію стадій наукової діяльності (фундаментальні і прикладні дослідження, науково-технічні розробки)

і організацію відповідного обліку по кожній стадії; — можливість порівняльного аналізу соціально-економічного і науково-технічного розвитку регіонів України; — створення банків даних за віковими характеристиками техніки для їх порівняльного аналізу із зарубіжними зразками; — розширення практики альтернативних розрахунків і оцінок показників міжнародних співставлень соціально-економічного і науково-технічного розвитку галузей регіонів, країни.

На підставі даної програми Головне управління державної служби статистики в АР Крим повинне систематично забезпечувати центральні та місцеві органи виконавчої влади, центри науково-технічної інформації, бібліотеки даними про наукову та інноваційну діяльність.

3. Організація ефективно функціонуючої регіональної системи науково-технічної інформації на основі сучасних засобів обробки інформації і впровадження автоматизованої інформаційної технології, яка забезпечувала би оперативний телекомунікаційний доступ до створюваних вітчизняних, зарубіжних і міжнародних баз і банків даних.

Досягнення цілей та завдань побудови інноваційного механізму управління розвитком АПК регіону може бути забезпечене тільки за умови їх тісного взаємозв'язку і послідовного втілення у життя.

Тому перед органами регіонального управління агропромислового комплексу в цей час стоять зовсім нові завдання управління інноваційною діяльністю, що враховують швидкість розвитку інноваційних процесів у світі, потреб населення, розвиток власного кадрового, інноваційного й економічного потенціалу, невизначеність зовнішнього й внутрішнього середовища й інші фактори. У зв'язку із цим список задач управління інноваційною діяльністю на рівні регіону істотно розширюється, їхнє розв'язання вимагає застосування як традиційних, існуючих, так і нових, ефективніших методів.

ВИСНОВКИ

Формування і подальша взаємодія учасників інноваційного механізму управління розвитком АПК регіону при вирішенні задач науково-технічного розвитку можливо побудувати на базі дискрептивного і прескрептивного підходів. Дискрептивний підхід заснований на базі дослідження і подальшого поліпшення діючої системи управління. Прескрептивний підхід заснований на створенні нової системи на базі наукових принципів взаємодії елементів, в ідеальних умовах.

При розгляді функціонального аспекту проектування системи управління пропонується використовувати прескрептивний підхід, заснований на застосуванні програмно-цільового методу і системи управління проектом. Рекомендується також комплекс методів і прийомів системи інвестування інновацій.

Системою інвестування інновацій передбачається розподіл бюджетних засобів, організація форм змішаного фінансування, застосування форм гарантії приватних інвестицій.

Інформаційне забезпечення системи інвестування інновацій базується також на застосуванні прескрептивного підходу на основі структурної і функціональної схем управління. Рекомендується застосування логіко-інформаційних моделей руху інформації і документообігу. При розробці таких моделей забезпечуються принципи: оптимальності, оперативності, надійності, економічності в процесі передачі, обробки інформації і ухвалення рішень.

Управління науково-технічним розвитком регіону на базі освітнього і інноваційного потенціалу вищої школи, на нашу думку, включає послідовне і ітеративне виконання функцій: аналіз і прогнозування системи; стратегічне, тактичне і оперативне планування; моніторинг; регулювання.

У процесі планування визначаються показники темпів зростання внутрішнього валового продукту регіону, фактична економічна ефективність інноваційних проектів, оцінюються інноваційні ризики, дається їх класифікація.

За допомогою соціально-економічного і науково-технічного прогнозування розкриваються тенденції економічного і технічного розвитку регіону, розробляються напрями перетворень в майбутньому.

Таким чином, для забезпечення підвищення ефективності інноваційної діяльності в сфері АПК АР Крим розроблено інноваційний механізм управління розвитком агропромислового комплексу регіону, що забезпечує реалізацію функцій управління інноваційної діяльності в республіці, а також запропонована система взаємодії учасників даного інноваційного механізму.

Література:

1. Матеріали семінару "Проектування і бізнес-планування наукових парків", 24—25 січня 2011 р. — К.: Держав-

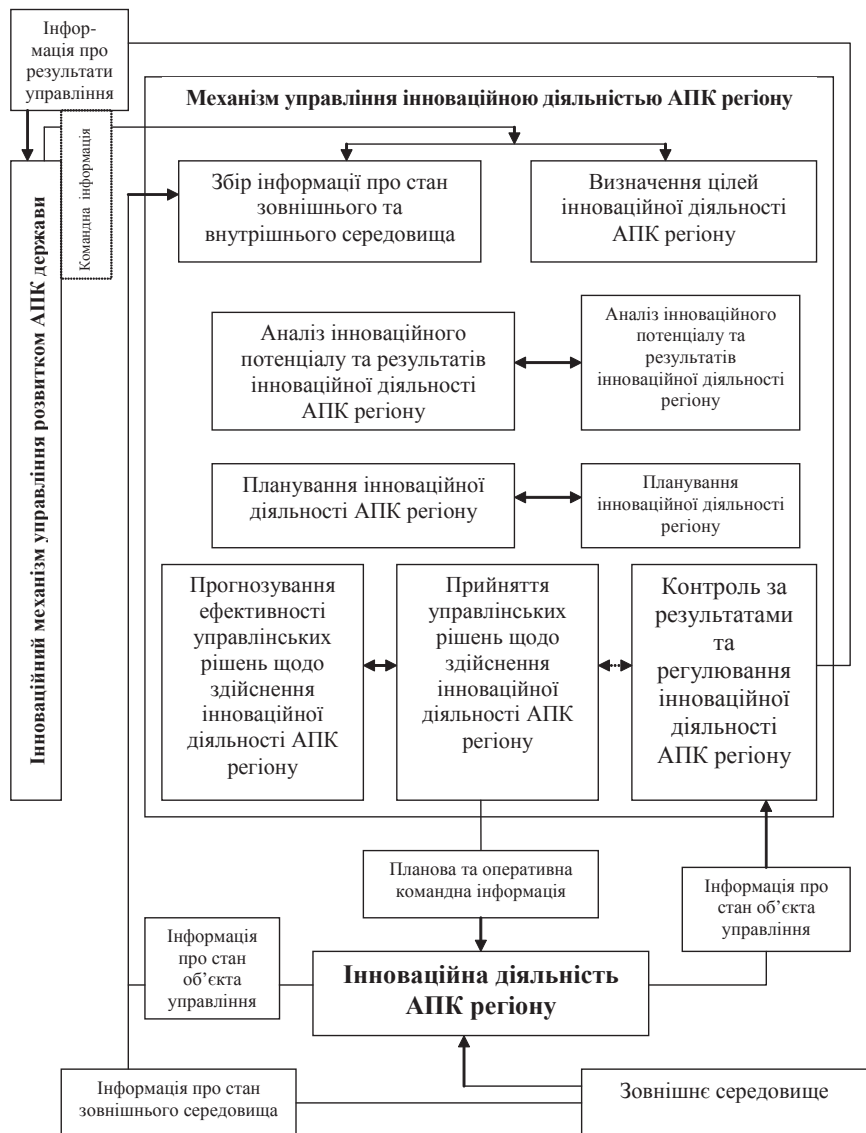

Рис. 3. Інноваційний механізм управління розвитком АПК регіону

ний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, 2011.

2. Рябоконт В.П., Супрун О.М. Ефективність функціонування та удосконалення механізмів економічного регулювання аграрного виробництва / В.П. Рябоконт, О.М. Супрун // Економіка АПК. — 2012. — № 6. — С. 6—12.

3. Цибок В.А. Організаційно-економічний механізм державного регулювання АПК в умовах фінансової кризи / В.А. Цибок // Економіка АПК. — 2010. — № 10. — С. 22—25.

4. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: теоретико-методологічний аспект / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. — 2011. — № 2. — С. 3—11.

5. Козаченко О.А. Розвиток інноваційної інфраструктури в аграрній сфері України / О.А. Козаченко // Економіка АПК. — 2012. — № 3. — С. 107—112.

6. Кінах Н.В. Основні напрями інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств / Н.В. Кінах // Економіка АПК. — 2012. — № 2. — С. 90—94.

7. Саблук П.Т., Лузан Ю.Я. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні / П.Т. Саблук, Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. — 2011. — № 5. — С. 3—16.

8. Данкевич А.Є. Організаційно-економічні складові раціонального господарювання / А.Є. Данкевич // Економіка АПК. — 2011. — № 6. — С. 22—27.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2013 р.